

trzeby praktyki (stosowane, wdrożeniowe), to badania z niższej naukowej półki. Przed taką nieprawdą musimy chronić szczególnie naszą młodą kadrę. Zdaję sobie sprawę z tego, że opisana przeze mnie atmosfera stworzona przez prof. Czaję i jego styl pracy z doktorantami to zamierzchła przeszłość. Ostatecznie nieczęsto promotor jest jednocześnie wiceministrem, który z natury rzeczy musi być zorientowany w aktualnych potrzebach branży, której służy. Co jednak można uczynić obecnie, aby ożywić dyskusję wokół podejmowanych programów badawczych i spowodować, aby potrzeby praktyki były częściej motywem wyboru tematu?

- Zmienić atmosferę panującą w stosunku do badań stosowanych w resortach i gremiach decydujących o przydziale środków na te cele. Możliwe by to mogło być przy wyraźnym stanowisku środowiska naukowego i poparciu ze strony resortu rolnictwa.

- Pobudzić zainteresowanie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi krajowymi programami badawczymi w dziedzinie rolnictwa. Jak dotąd jednak, według ogólnie panującej opinii, ministerstwo to nie wykazuje w tej dziedzinie należytego zainteresowania. Dowodem może być likwidacja istniejącej dawniej przy Ministrze Rolnictwa Rady Naukowej. W dodatku, jak głosi aktualna środowiskowa opinia, nasze ministerstwo rolnictwa nie oczekuje w tym zakresie rad nawet od resortowych instytutów, nie stawia też przed nimi aktualnych zadań badawczych.

- Naturalnym partnerem rolniczego środowiska naukowego, prócz odnośnych władz, winny być pozarządowe zawodowe or-

ganizacje producentów i hodowców oraz ośrodki doradztwa rolniczego. Jednak te ostatnie, zepchnięte na margines, zdają się nic od nauki nie oczekiwać. Warto w tym miejscu przypomnieć, że np. w USA sytuacja w tej dziedzinie jest diametralnie inna. Tam, jak wiadomo, doradztwo rolnicze jest zlokalizowane w ramach uczelni rolniczych. Jeszcze prof. Szczepan Pieniążek nawoływał do wykorzystania u nas tych amerykańskich doświadczeń, a ja Mu wtórowałem, próbując zastosować choć częściowo te zasady przez zlokalizowanie mazowieckiego ODR na terenie SGGW w Brwinowie. Nic z tego nie pozostało.

- Wiele można by oczekiwać w zakresie ożywienia dyskusji wokół wyboru kierunków badań od samego środowiska naukowego. Mamy przecież nie tylko Komitet Nauk Zootechnicznych PAN, który przede wszystkim powinien zabierać na ten temat głos, ale np. w mojej specjalizacji mamy także Profesorski Klub Hodowców Bydła, który powołałiśmy m.in. właśnie dla wymiany poglądów na temat „co badać” i jak lepiej współpracować. Nie można tu też pominąć roli, jaką w tej dziedzinie mogłoby odegrać Polskie Towarzystwo Zootechniczne.

- Uważam, że powinniśmy zmienić charakter naszych stosunkowo licznych ogólnokrajowych sympozjów i seminariów. Wygłaszanie referatów i komunikatów naukowych bez krytycznej dyskusji mija się z celem. Dyskutujmy ostro choć przyjaźnie, spierajmy się o prawdę, ale następnie cytujmy prace naszych kolegów we własnych publikacjach, czego, jak dotąd, zafascynowani literaturą anglosaską, zdajemy się unikać.

Ocena efektywności żywienia krów mlecznych w gospodarstwie indywidualnym

Renata Klebaniuk, Grzegorz Rocki

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Z żywieniowego punktu widzenia na wydajność krów mlecznych mają wpływ: zawartość składników pokarmowych w dawce pokarmowej, jakość i rodzaj skarmianych pasz oraz sposób zadawania pasz, czyli system żywienia. Wybór sposobu żywienia powinien uwzględniać potrzeby fizjologiczne krów w stadzie i zapewniać maksymalne pobranie pasz, a także uwzględniać możliwości techniczne i ekonomiczne gospodarstwa. Czynnikiem decydującymi są tu: wielkość stada, spodziewana wydajność mleczna krów, cena urządzeń i koszt siły roboczej, system utrzymania zwierząt (uwięziowy, wolnostanowiskowy), możli-

wość grupowego żywienia krów, rodzaj i konstrukcja budynków inwentarskich, produkcja pasz objętościowych, a także przygotowanie techniczne obsługi. Idealny system zadawania pasz to taki, w którym każda krowa otrzymuje i pobiera dawkę pokarmową w pełni zbilansowaną z jej indywidualnym zapotrzebowaniem.

W ostatnich latach panuje trend, aby bydło mleczne utrzymywać w dużych, wysoko produkcyjnych stadach, odchodząc od dwukierunkowego typu użytkowania. Zalecany model żywienia w dużych oborach oparty jest na stosowaniu całorocznej monodiety, której głównymi komponentami są: kiszzonka z kukurydzy, sianokiszzonka i pasze treściwe, zadawane jako TMR (Total Mixed Ration) lub PMR (Partly Mixed Ration). Jednocześnie odchodzi się w tych stadach od tradycyjnego systemu zadawania pasz, stosowania letniego i zimowego modelu żywienia. W żywieniu krów wysokowydajnych, produkujących ponad 10 tys. kg mleka za laktację, jest to uzasadnione. Należy jednak pamiętać, że w skali kraju znaczna ilość produkowanego mleka wciąż pochodzi z małych gospodarstw, najczęściej rodzinnych, utrzymujących 15-20 krów mlecznych lub mięsno-mlecznych. W gospodarstwach tych większy nacisk, niż na wysoką produkcję mleka, kładzie się na uzyskanie cieląt do opasu (krzyżowanie z rasami mięsnymi) oraz zdrowie i długowieczność krów. Najczęściej są to małe, uwięziowe obory, w których zadawanie pasz w formie TMR z wozu paszowego nie ma zastosowania.

Stosowany jest natomiast tradycyjny, ręczny system zadawania pasz oraz żywienie wynikające z sezonowej podaży pasz w gospodarstwie.

W jednym z takich gospodarstw indywidualnych, w województwie lubelskim, przeprowadzono ocenę efektywności żywienia krów mlecznych na przestrzeni roku kalendarzowego, oceniając pobranie pasz, kondycję oraz wydajność i skład mleka krów. Założono, że ilość i jakość pasz pobieranych przez krowy w dawkach pokarmowych pokrywa ich zapotrzebowanie, a wydajność i skład mleka zależą od jakości i sposobu żywienia krów.

Materiał i metody

W oborze uwięzowej utrzymywano 15 krów rasy czarno-białej z różnym udziałem genów rasy hf (0-75%). Wydajność krów za pełną laktację poprzedzającą okres badawczy wynosiła średnio 5700 kg mleka i wahała się od 4500 do 6800 kg mleka. Dój odbywał się dwukrotnie w ciągu doby, przy użyciu dojarki przewodowej. W chwili rozpoczęcia badań średni wiek badanych krów wynosił 7 lat i 3 miesiące, średnia liczba przeżytych laktacji ocenianego stada – 4,3, a ostatni okres międzywycieleniowy – 420 dni.

Badania prowadzono na przestrzeni całego roku kalendarzowego, zarówno w zimowym jak i letnim okresie żywienia. W każdym z tych okresów, na podstawie dobowej wydajności mlecznej, wydzielono 3 grupy krów: Z – krowy zasuszone; L1 – krowy produkujące powyżej 20 kg mleka na dobę; L2 – krowy produkujące poniżej 20 kg mleka na dobę. W okresie żywienia zimowego, w czasie przeprowadzania obserwacji, w grupie krów zasuszonych znajdowały się 3 sztuki, w grupach L1 i L2 – po 6 sztuk. W okresie żywienia letniego, odpowiednio: 3, 3 i 9 sztuk.

W czasie badań wszystkie krowy w stadzie poddano dwukrotnie ocenie kondycji metodą BCS (Body Condition Score) [12]. Równocześnie z oceną kondycji przeprowadzono pomiary skośnego obwodu klatki piersiowej i skośnego obwodu ciała krów, na podstawie których wyliczono, ze wzoru Presslera, masę ciała krów [5].

W okresie badawczym oceniono czterokrotnie, w trydniowych cyklach, w każdym okresie żywieniowym (zima, lato) indywidualne pobranie pasz przez krowy. Zadawane pasze oraz pozostawiane niewyjady (na ok. godzinę przed kolejnym zadawaniem pasz) ważono. Równoległe pobierano próby pasz i mieszanek do analiz laboratoryjnych.

W próbach pasz oznaczano zawartość podstawowych składników pokarmowych, zgodnie z obecnie obowiązującymi normami [2]. Matematycznie wyliczono zawartość związków bezazotowych wyciągowych (BAW). Na podstawie uzyskanych wyników analiz pasz, przy wykorzystaniu programu komputerowego WINWAR (wersja 2.1), oszacowano wartość pokarmową skarmianych pasz. Przy wykorzystaniu programu komputerowego INRA-tion (wersja 3,22) obliczono wartość pokarmową stosowanych dawek pokarmowych.

Ocenę wydajności mlecznej krów przeprowadzono raz w miesiącu przy użyciu mlekometru 1-cylindrowego z próbnikiem WB AutoSampler. W próbach mleka oznaczano zawartość białka, tłuszczu, laktozy, liczbę komórek bakterii oraz komórek somatycznych (aparatem ChemSpec 150 firmy Bentley). W celu lepszego porównania wydajności krów, ilość uzyskiwanego mleka przeliczono na FCM (Fat Corrected Milk), przy użyciu wzoru Gainesa [7]. Uzyskane dane liczbowe poddano analizie statystycznej dla danych nieortogonalnych, z wykorzystaniem programu Statistica 5.1, zaś istotność różnic oceniono testem Tuckey'a.

Omówienie wyników

Do niedawna w praktycznym żywieniu bydła w Polsce nie uwzględniano wielu elementów fizjologii trawienia u przeżuwaczy, a tym samym rzeczywistych potrzeb tych zwierząt. Również specyfika oceny wartości pokarmowej pasz dla dużych przeżuwaczy nie pozwalała na prawidłową ich ocenę, a tym samym na pełne pokrycie zapotrzebowania zwierząt [26]. W efekcie, mimo wysokiego potencjału genetycznego, uzyskiwane wyniki produkcyjne kształtowały się na niskim poziomie. Obecnie stosowane nowoczesne systemy żywienia przeżuwaczy uwzględniają metabolizm białka i energii w żwaczu i poza nim. Traktują łącznie potrzeby energetyczne i białkowe zwierząt, co związane jest z syntezą białka mikrobiologicznego [8, 11].

Skład chemiczny pasz skarmianych w gospodarstwie, a także ich wartość pokarmowa (tab. 1) były charakterystyczne dla ich rodzaju i zbliżone do danych z literatury [8, 9]. Jedynie zawartość suchej masy w kiszonce ze słonecznika była niższa (o 7%) od wartości podawanych w normach IZ PIB-INRA [8], co prawdopodobnie było spowodowane nieco wcześniejszym terminem zbioru. Poza paszami podstawowymi, w dawkach dla krów stosowano dwie uzupełniające mieszanki mineralno-witaminowe, zadawane zgodnie z zaleceniami producenta i zapotrzebowaniem zwierząt. Ponadto krowy miały nieograniczony dostęp do lizawek solnych i wody.

W badanym stadzie, w okresie żywienia zimowego, krowy żywiono dwa razy na dobę. W czasie porannego odpasu zadawano około połowy dawki pasz objętościowych oraz dobową rację pasz treściwych, indywidualnie dla każdej sztuki. Pasze zadawano w kolejności: siano (ok. 1 kg), wymieszane kieszonki z kukurydzy i słonecznika, wymieszane i zwilżone wodą pasze treściwe gospodarskie z koncentratem białkowym i dodatkami mineralno-witaminowymi, następnie pozostała ilość siana. W czasie odpasu wieczornego zadawano pozostałą część pasz objętościowych, w kolejności analogicznej jak przy odpasie porannym oraz granulowaną mieszankę treściwą uzupełniającą.

W okresie żywienia letniego, w czasie porannego odpasu w oborze zadawano krowom około połowy dziennej dawki siana, a także wymieszane i zwilżone wodą pasze treściwe gospodarskie z dodatkami mineralno-witaminowymi. Następnie krowy przechodziły na pastwisko, gdzie w pełnym okresie

Tabela 1
Skład chemiczny i wartość pokarmowa skarmianych pasz

Wyszczególnienie	Pasza						
	objętościowa				treściwa		
	KK	KS	SŁ	ZŁ	MTG	MU	KB
Sucha masa (%)	25,24	16,6	91,2	24,6	88,5	89,5	91,4
W 1 kg suchej masy paszy:							
popiół surowy (g)	46,8	114,5	42,7	92	25,4	85	155,7
białko ogólne (g)	71,4	106,7	155,3	182	125,9	198,5	406,0
tłuszcz surowy (g)	29,3	39,4	26,6	26,7	31,1	22,6	41,7
włókno surowe (g)	203,6	263,7	328	283	56,4	60,3	53,8
BAW (g)	648,9	475,7	447,4	443	761,3	633,6	342,7
JPM	0,91	0,82	0,72	0,88	1,25	1,18	1,12
BTJN (g)	44	66	55	114	85	141	289,2
BTJE (g)	74	75	69	98	102	138	202,5
JWK	1,24	1,24	1,17	1,05	-	-	-

KK – kiszonka z kukurydzy, cała roślina, mleczno-woskowa dojrzałość ziarna; KS – kiszonka ze słonecznika, cała roślina, krótko pocięta, faza żółtego koszyczka; SŁ – siano łąkowe, 1. pokos, faza kłoszenia, suszenie na pokosie, niewielkie opady deszczu; ZŁ – zielonka łąkowa (drugi i trzeci odrost); MTG – mieszanka treściwa gospodarska, skład komponentowy: żyto (19%), pszenżyto (33%), owies (23,5%), jęczmień jary (24,5%); MU – mieszanka treściwa uzupełniająca; KB – koncentrat białkowy; BAW – związki bezazotowe wyciągowe; JPM – jednostka paszowa produkcji mleka; BTJN – białko rzeczywiście trawione w jelicie cienkim obliczone na podstawie dostępnego w żwaczu azotu (N) paszy; BTJE – białko rzeczywiście trawione w jelicie cienkim, obliczone na podstawie dostępnej w żwaczu energii (E) paszy; JWK – jednostka wypełnieniowa paszy objętościowej dla krów mlecznych

Tabela 2
Średnie dzienne pobranie pasz w dawce pokarmowej przez krowy o określonej produkcji mleka w poszczególnych okresach żywieniowych

Wyszczególnienie	Okres żywieniowy					
	zimowy			letni		
	Z	L1	L2	Z	L1	L2
Masa naturalna (kg)						
KK	8	16	16	-	-	-
KS	2	4	4	-	-	-
SŁ	11	8,8	7,7	6	3	3
ZŁ	-	-	-	20	48,5	45
MTG	-	2,5	2	-	3	1,5
MU	-	1,5	1,3	-	1,5	-
KB	-	0,2	0,2	-	-	-
DMW	-	0,10	0,10	-	0,08	0,08
Razem	21	33,1	31,3	26	56,1	49,6
Pobranie w suchej masie dawki pokarmowej						
JPM	9,35	14	12,64	8,29	16,81	13,21
BTJN (g)	661	1092	1127	862	1930	1525
BTJE (g)	865	1349	1278	860	1818	1409
JWK	14,63	15,19	14	15,7	15,77	14,82
SM (kg)	12,4	16,5	15	10,4	18,7	15,2
Zapotrzebowanie wg IZ BIP-INRA [8]						
JPM	7,0	15,35	12,18	6,96	17,38	12,76
BTJN (g)	655	1594	1284	617	1760	1255
BTJE (g)	655	1594	1284	617	1760	1255
JWK	14,62	16,5	15,8	14,1	17,21	16,03

Z – krowy zasuszone; L1 – krowy produkujące powyżej 20 kg mleka na dobę; L2 – krowy produkujące poniżej 20 kg mleka na dobę; KK – kiszonka z kukurydzy, cała roślina, mleczno-woskowa dojrzałość ziarna; KS – kiszonka ze słonecznika, cała roślina, krótko pocięta, faza żółtego koszyczka; SŁ – siano łąkowe, 1. pokos, faza kłoszenia, suszenie na pokosach, niewielkie opady deszczu; ZŁ – zielonka łąkowa (drugi i trzeci odrost); MTG – mieszanka treściwa gospodarska, skład komponentowy: żyto (19%), pszenżyto (33%), owies (23,5%), jęczmień jary (24,5%); MU – mieszanka treściwa uzupełniająca; KB – koncentrat białkowy; DMW – dodatki mineralno-witaminowe; JPM – jednostka paszowa produkcji mleka; BTJN – białko rzeczywiście trawione w jelicie cienkim obliczone na podstawie dostępnego w żwaczu azotu (N) paszy; BTJE – białko rzeczywiście trawione w jelicie cienkim, obliczone na podstawie dostępnej w żwaczu energii (E) paszy; JWK – jednostka wypełnieniowa paszy objętościowej dla krów mlecznych; SM – sucha masa

pastwiskowym przebywały do 8 godzin, pobierając zielonkę do woli. Po powrocie do obory, krowom z grupy L1 zadawano granulowaną mieszankę treściwą uzupełniającą, a następnie wszystkim krowom połowę dziennej dawki siana.

Zbilansowanie dawki pokarmowej, zwłaszcza pod względem energii i białka, jest podstawowym warunkiem uzyskania zgodnej z potencjałem produkcyjnym krów wydajności mlecznej, przy zachowaniu optymalnego składu mleka [25]. W tabeli 2 przedstawiono średnie dzienne pobranie pasz w dawce pokarmowej oraz oszacowane na podstawie norm [8] zapotrzebowanie energetyczno-białkowe krów o określonej produkcji mleka, w poszczególnych okresach żywieniowych.

Analizując uzyskane dane, stwierdzono brak zbilansowania energetyczno-białkowego dawek pokarmowych. W okresie żywienia zimowego nadmierna okazała się podaż energii, a w okresie żywienia letniego – białka. W żywieniu zimowym w grupach L1 i L2 stosowane dawki pokarmowe nie pokrywały w pełni zapotrzebowania produkcyjnego. Z kolei krowy zasuszone (Z) na przestrzeni całego roku kalendarzowego były żywione dawkami z nadmierną zawartością energii.

Wydajność mleczna krów zależy zarówno od genetycznych uwarunkowań zwierzęcia, zdrowia i budowy wymienia, fazy laktacji, jak również od żywienia. Najważniejszym wskaźnikiem prawidłowego żywienia i odżywienia krów jest uzyskanie wysokiej i utrzymującej się dobrej wydajności mleka od zdrowych zwierząt [6]. Przy żywieniu tradycyjnym, jakie stosowano w objętym doświadczeniem gospodarstwie, stwierdzono również sezonowość produkcji mleka, którego produkcja i skład, poza fazą fizjologiczną krów, zależy od składu komponentowego dawki pokarmowej. U badanych krów stwierdzono istotnie wyższą wydajność FCM, ale jedynie u sztuk będących w pierwszej fazie laktacji w okresie żywienia letniego (tab. 3). Wynikało to nie tyle z samej ilości pozyskanego mleka, co z jego składu chemicznego. Czynnikiem decydującym o zawartości tłuszczu w mleku jest stosunek pasz objętościowych do treściwych w dawce [23]. Pasze objętościowe, ich struktura fizyczna, a także koncentracja i skład węglowodanów strukturalnych (włókno surowe, ADF i NDF) wpływają na wzrost zawartości tłuszczu w mleku. W badanym gospodarstwie w okresie żywienia letniego zawartość tłuszczu w mleku wynosiła średnio 4,15%, natomiast w okresie żywienia zimowego zaledwie 3,66% (tab. 3).

O zwiększeniu zawartości białka w mleku, poza czynnikami genetycznymi, decyduje przede wszystkim duża ilość łatwo strawnej energii i udział pasz treściwych w stosunku do objętościowych w dawce. Za niską zawartość białka w mleku odpowiada żywienie niedoborowe, przede wszystkim w aspekcie energetycznym, oraz wysoki udział w dawce pasz objętościowych, zwłaszcza gorszej jakości [3, 23]. W okresie żywienia letniego zawartość białka w mleku była optymalna i wyniosła 3,2%. W okresie żywienia zimowego udział białka w mleku był niższy, niż podawany w literaturze jako

średni [19], i wynosił 2,95%. Prawdopodobnie było to wynikiem niedoborowego żywienia krów w tym okresie (tab. 2). Stosunek tłuszczu do białka w obydwu okresach żywieniowych był podwyższony, w stosunku do wartości podawanych w piśmiennictwie [18, 28], i wynosił latem 1,29, a zimą 1,24.

Mleko w analizowanym gospodarstwie (tab. 3) spełniało wymagania odnośnie do zawartości kolonii bakterii i komórek somatycznych. Udział komórek somatycznych był w pojedynczych przypadkach nieznacznie podwyższony, co mogło być objawem stanu zapalnego wymienia (mastitis) [24]. Krowy najczęściej dotknięte są zespołem chorób mastitis w okresie wczesnej laktacji, co związane jest nie tylko z wysoką wydajnością mleka, ale także ze zmniejszoną w tym czasie odpornością organizmu. U badanych krów taką zależność stwierdzono jedynie w okresie żywienia zimowego (tab. 3).

Do głównych czynników obniżających odporność krowy, oprócz rozchwiania gospodarki hormonalnej w okresie okołoporodowym [21], należy zaliczyć także niewłaściwe ży-

Tabela 3
Wydajność i skład mleka krów

Wyszczególnienie	Okres zimowy	Okres letni
Wydajność (kg)		
L1	25,2	26,3
L2	16,2	16,3
średnia	20,7	18,8
SD	5,21	5,9
Wydajność FCM (kg)		
L1	23,5 ^b	27,0 ^a
L2	15,7	16,6
średnia	19,6	19,2
SD	4,83	7,0
Tłuszcz (%)		
L1	3,55 ^b	4,06 ^a
L2	3,77 ^b	4,17 ^a
średnia	3,66 ^b	4,15 ^a
SD	0,42	0,9
Białko (%)		
L1	2,67 ^b	3,11 ^a
L2	3,24	3,23
średnia	2,95	3,20
SD	0,37	0,26
Laktoza (%)		
L1	4,74	4,77
L2	4,77	4,57
średnia	4,76	4,62
SD	0,16	0,31
Kolonie bakterii (tys.)		
L1	34	35
L2	62 ^a	28 ^b
średnia	48	30
SD	41	24
Komórki somatyczne (tys.)		
L1	249 ^a	73 ^b
L2	321	377
średnia	285	301
SD	469	410

L1 – krowy produkujące powyżej 20 kg mleka na dobę;

L2 – krowy produkujące poniżej 20 kg mleka na dobę;

SD – odchylenie standardowe

a, b – wartości oznaczone różnymi literami różnią się istotnie w wierszach

Tabela 4
Ocena kondycji (BCS) i masy ciała krów (kg)

Wyszczególnienie	Okres zimowy		Okres letni	
	kondycja	masa ciała	kondycja	masa ciała
Z	4,13	620	4,00	550
L1	3,13	540	3,67	590
L2	3,58	570	3,31	560

Z – krowy zasuszone; L1 – krowy produkujące powyżej 20 kg mleka na dobę; L2 – krowy produkujące poniżej 20 kg mleka na dobę

wienie [13] i nadmierne otluszczenie w okresie wchodzenia w laktację. W badanym gospodarstwie kondycja krów rozpoczynających laktację, zarówno w okresie żywienia letniego jak i zimowego, była zbyt wysoka (tab. 4), znacznie wyższa od zalecanej [1, 10, 14, 20].

Nadmierne otluszczenie jest często skutkiem błędów żywieniowych popełnionych w końcowym okresie poprzedniej laktacji oraz w okresie zasuszenia [14]. Stosowane w badanym gospodarstwie dawki dla krów zasuszonych (tab. 2) charakteryzowały się nadmierną koncentracją energii. Czynnikiem sprzyjającym stanom zapalnym wymienia jest również skarmianie w dawce nadmiernej ilości białka, podatnego na szybki rozkład w żwaczu przy braku optymalnego poziomu energii w tym odcinku przewodu pokarmowego [22]. Prawdopodobnie od tego czynnika zależał wysoki poziom komórek somatycznych w mleku badanych krów w okresie żywienia letniego, kiedy w dawce pokarmowej wystąpił nadmiar białka (białko zielonki jest łatwo rozkładalne w żwaczu i zawiera znaczą ilość związków azotowych niebiałkowych – NPN). Przyczyną mogło być więc niesynchronizowanie podaży białka i energii w żwaczu (pasze energetyczne zadawane rano i wieczorem, a zielonka w ciągu dnia na pastwisku). W efekcie takiego postępowania żywieniowego powstał nadmiar amoniaku w żwaczu, nadmierne „obciążający” wątrobę, co z kolei może powodować zachwianie homeostazy organizmu. Dlatego tak ważny w żywieniu krów mlecznych jest bilans energetyczno-białkowy, z uwzględnieniem wartości pokarmowej pasz i potrzeb fizjologicznych zwierząt. W praktyce wskazany byłby stały dostęp krów, zwłaszcza dających powyżej 20 kg mleka na dobę, do dobrej jakościowo paszy objętościowej suchej (również na pastwisku).

Kondycja krów, oceniana w 5-punktowej skali BCS (tab. 4), nie odbiegała (z wyjątkiem krów zasuszonych) od wartości zalecanych w literaturze [1, 10, 14, 20]. Jednak, na podstawie uzyskanych wyników oceny krów zasuszonych, należy zwrócić szczególną uwagę na niedopuszczanie do nadmiernego otluszczenia ciała krów w tym okresie, jak również nieco wcześniej – pod koniec poprzedniej laktacji. Zbyt dobra kondycja krów w ostatnich tygodniach ciąży sprzyja występowaniu w

okresie okołoporodowym i okołowycieleniowym zaburzeń metabolicznych, takich jak: zaleganie okołoporodowe (porażenie poporodowe) [4], ketoza [27], zespół nadmiernego stłuszczenia wątroby [17], kwasica [15, 16]. Ponadto sytuację pogarsza niedobór energii w dawce pokarmowej w okresie przejściowym i na początku laktacji [1].

Podsumowanie

W okresie żywienia zimowego w stosowanych dawkach należy zwiększyć udział białka w stosunku do energii, na przykład poprzez zastosowanie w mieszankach treściwych poekstrakcyjnych śrut lub też skorygować ilość i jakość stosowanych mieszanek uzupełniających pochodzących z zakupu. W okresie żywienia letniego wskazany jest stały (również poza oborą) dostęp zwierząt do suchej paszy objętościowej (np. słoma, siano na pastwisku).

Należy zmodyfikować sposób zadawania pasz krowom – wszystkie skarmiane pasze powinny być zadawane podczas każdego odpasu, najlepiej wymieszane, co jest możliwe także przy tradycyjnym sposobie chowu i hodowli.

Literatura: 1. Adamski M., Kupczyński R., 2005 – Przegląd Hod. 1, 4-8. 2. AOAC, 2000 – Official Methods of Analysis. International. 17th Ed. AOAC Inter., Gaithersburg. MD, USA. 3. Barłowska J., Litwińczuk Z., 2006 – Pol. J. Food Nutr. Sci. 15/56, 11. 4. Brodzki P., 2009 – Bydło 7, 76-78. 5. Dorynek Z., Rosochowicz Ł., Skrzypek R., Wołoszyński W., 1984 – Materiały uzupełniające do ćwiczeń terenowych z hodowli bydła. AR Poznań. 6. Dymnicka M., 1998 – Wpływ żywienia krów oraz wielkość produkcji mleka, stadium laktacji na zawartość wybranych wskaźników biochemicznych we krwi krów. Rozp. Nauk., SGGW, Warszawa. 7. Gawęcki K., 1994 – Ćwiczenia z żywienia zwierząt i paszoznawstwa. Praca zbiorowa, AR Poznań. 8. IZ PIB-INRA, 2009 – Normy żywienia przeżuwaczy. Wartość pokarmowa francuskich i krajowych pasz dla przeżuwaczy. Praca zbiorowa pod red. J. Strzetelskiego, Kraków. 9. Jamroz D., Podkówka W., Chachułowa J., 2006 – Żywienie zwierząt i paszoznawstwo. Cz. 3. Paszoznawstwo. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa. 10. Jamroz D., Potkański A., 2006 – Żywienie zwierząt i paszoznawstwo. Cz. 2. Podstawy szczegółowego żywienia zwierząt. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa. 11. Jarrige R., 1989 – Żywienie przeżuwaczy. Omnitech Press, Warszawa. 12. Jaśkowski J., 1999 – Nowoczesny chów bydła. Wyd. MAGROL Borówno k. Bydgoszczy. 13. Klebaniuk R., 2006 – Bydło 3, 12-16. 14. Klebaniuk R., 2006 – Bydło 1, 18-22. 15. Kruczyńska H., 2008 – Bydło 6, 12-14. 16. Kupczyński R., Janeczek W., 2007 – Bydło 12, 73-77. 17. Kupczyński R., Janeczek W., 2008 – Bydło 2, 74-77. 18. Lach Z., 2009 – Hodowla i Chów Bydła 2, 8-11. 19. Litwińczuk A., Litwińczuk Z., Barłowska J., Florek M., 2004 – Surowce zwierzęce ocena i wykorzystanie. PWRiL, Warszawa. 20. Litwińczuk Z., Szulc T., 2005 – Hodowla i użytkowanie bydła. PWRiL, Warszawa. 21. Łopuszańska-Rusek M., Bilik K., 2007 – Wiadomości Zootechniczne 4, 55-66. 22. Mikołajczak J., 2006 – Żywienie bydła. Wyd. ATR Bydgoszcz. 23. Minakowski D., 2005 – Hodowca Bydła 2, 20-30. 24. Mordak R., 2008 – Monitorowanie problemów zdrowotnych stad bydła. Wyd. MedPharm, Wrocław. 25. Osten-Sacken A., 2000 – Przegląd Mleczarski 4, 113-115. 26. Pajak J.J., Skiba B., 1995 – Rocz. Nauk. Zoot. 22, 1, 195-205. 27. Sobiech P., 2008 – Bydło 4, 70-74. 28. Wylęgała S., 2009 – Farmer 15, Bydło, 10-12.